

Recensions

Stefan SCHORCH; Ernst-Joachim WASCHKE (dir.). *Biblische Exegese und hebräische Lexikographie: Das „Hebräisch-deutsche Handwörterbuch“ von Wilhelm Gesenius als Spiegel und Quelle alttestamentlicher und hebräischer Forschung, 200 Jahre nach seiner ersten Auflage*. Berlín; Boston: Walter de Gruyter, 2013. 607 p.; 23,5 cm. ISBN 978-3110266122. (Beihefte zur Zeitschrift für die Alttestamentliche Wissenschaft; 427)

Aquest volum conté un conjunt d'estudis destinats a examinar la història i l'impacte de l'*Hebräisches und Aramäisches Handwörterbuch über die Schriften des Alten Testaments* de Wilhelm Gesenius (1786-1842) des del moment de la seva publicació inicial l'any 1810 fins a l'edició més recent (18a), realitzada per Rudolf Meyer i Herbert Donner, publicada el 2013. El diccionari ha estat un dels treballs de referència més importants per als erudits en estudis de llengua hebrea, estudis bíblics de l'Antic Testament i estudis semítics. Ha exercit una influència duradora sobre l'exegesi bíblica de l'Antic Testament, la lexicografia hebrea i els estudis de llengües semítiques. Els trenta-tres assajos d'aquest volum proporcionen una imatge de les diverses interrelacions i impactes històrics del diccionari.

L'obra, precedida per un «Vorwort» a càrrec dels editors Stefan Schorch i Ernst-Joachim Waschke, es divideix en set parts compostes pels estudis que detalletem tot seguit: 1. In the tracks of Wilhelm Gesenius: Hebrew lexicography in the 21st century («In the footsteps of Gesenius» per Takamitsu Muraoka; «The *Historical dictionary of the Hebrew language* of the Academy of the Hebrew Language: aims and Achievements» per Abraham Tal); 2. Gesenius and the study of the hebrew language («Gesenius' *Thesaurus* and Mishnaic

Hebrew studies» per Moshe Bar-Asher; «Gender in Gesenius revisited» per Dorothea Erbele-Küster; «The Hebrew dictionary of Wilhelm Gesenius and the study of Samaritan Hebrew in past and present» per Moshe Florentin; «Gesenius' *Handwörterbuch* und Gesenius' *Grammatik*: Wechselseitige Abhängigkeiten und Einflüsse» per Regine Hunziker-Rodewald; «Wilhelm Gesenius and the history of Hebrew in the Biblical period» per Jan Joosten; «Gesenius and aspects of Biblical Hebrew stylistics: rhetorics, parallelism, and clause chaining» per Frank Polak; «Gesenius' evaluation of the vocalization of Hebrew» per Stefan Schorch; «The first Samaritanologist: Wilhelm Gesenius» per Abraham Tal); 3. Gesenius' œuvre and Semitic studies («Wilhelm Gesenius, Ulrich Friedrich Kopp, and the beginnings of Semitic epigraphy» per Peter T. Daniels; «Gesenius' dictionary and the development of Aramaic studies» per Steven E. Fassberg; «Wilhelm Gesenius als Semitist: Das „Lehrgebäude“ in seinem wissenschaftsgeschichtlichen Kontext» per Holger Gzella; «Wilhelm Gesenius and the rise of Phoenician philology» per Reinhard G. Lehmann; «Wilhelm Gesenius, das Hebräische Handwörterbuch und die Erforschung des Altsüdarabischen» per Peter Stein; «The Amarna letters in the 17th and the 18th editions of Gesenius' Hebrew dictionary» per Juan-Pablo Vita); 4. Gesenius' approach to the Biblical text («Greek Bible and Hebrew lexicography: Gesenius' use of the Septuagint» per Martin Rösel; «Hebrew lexicography and textual criticism of the Hebrew Bible in light of Gesenius' dictionary» per Emanuel Tov); 5. Gesenius as Biblical exegete («Der Jesaja-Kommentar von Wilhelm Gesenius» per Uwe Becker; «Lower and higher criticism in Hebrew lexicography» per Reinhard G. Kratz; «Wortdeutung und Bibelübersetzung: Semantische und exegetische Überlegungen zu Gen 29,17 im Spiegel des Wörterbuches von Wilhelm Gesenius» per Zoltán Kustár; «Wilhelm Gesenius und die Exegese des Deuteronomiums» per Udo Rütterswörden; «Wilhelm Gesenius' romantische Prägung: Mit einem Ausblick auf das Fortwirken seiner philologischen Grundideen bis in heutige Psalmenexegese» per Andreas Wagner; «Wilhelm Gesenius' Auslegung der messianischen Texte in seinem ›Commentar über den Jesaja‹ von 1821» per Ernst-Joachim Waschke); 6. Ancient Israel's *Umwelt* in the *Handwörterbuch* («Ancient Israelite religious history and its traces in Gesenius' dictionary» per Sebastian Grätz; «Biblische Archäologie und hebräische Lexikographie im Hebräischen Handwörterbuch von Gesenius» per Ulrich Hübner; «The history of Egyptology and the Gesenius' dictionary» per Bernd U. Schipper); 7. Context and reception of Gesenius' œuvre («The reception of Gesenius' dictionary in England» per Graham Davies; «The influence of Gesenius' lexicon

as discerned in works by 19th century Scandinavian Hebraists» per Mats Eskhult; «Wann und wie verwendeten jüdische Gelehrte des 19. Jahrhunderts das Hebräisch-Deutsche Wörterbuch und andere Werke von Gesenius?» per Yaacov Shavit; «At Gesenius' school? Hebrew philology, the rabbis and the Wissenschaft des Judentums» per Giuseppe Veltri; «Wilhelm Gesenius in the history of Hebrew and Old Testament scholarship in Hungary» per József Zsengellér). L'obra, magníficament editada per De Gruyter, es clou amb un índex de persones, de fonts i de paraules hebrees i aramees.

El conjunt de treballs aplegats, resultat del congrés de Halle dedicat a l'obra lexicogràfica del gran Gesenius, és impressionant per la qualitat del conjunt de les aportacions. En realitat, el volum presenta un balanç de molts d'aspectes relacionats amb la llengua hebrea, la lingüística semítica comparada i l'exegesi bíblica. Les referències bibliogràfiques contingudes en la secció final de cadascun dels estudis ens permeten adonar-nos que, sota el nom de Gesenius i la seva immensa autoritat, es fa un balanç dels estudis sobre la llengua i la lexicografia hebrees des del seu temps fins al nostre: dos-cents anys. És impossible en aquesta ressenya fer una valoració detallada de les riques aportacions que els diversos estudis presenten sobre aspectes particulars —història de la llengua i la lexicografia hebrees, en particular, però també sobre molts altres temes relacionats amb l'obra del gran professor de Halle: samarità, arameu, fenici, exegesi bíblica, etc.—, però volem deixar constància del valor de les aportacions aplegades en aquest magnífic volum editat pels professors Stefan Schorch i Ernst-Joachim Waschke.

JOAN FERRER
Universitat de Girona
joan.ferrer@udg.edu

Adolfo D. ROITMAN. *Del tabernáculo al templo: Sobre el espacio sagrado en el judaísmo antiguo.* Estella: Verbo Divino, 2016. 326 p.; 24 cm. ISBN: 978-84-9073-243-4.

En aquesta obra, l'autor fa un recorregut exhaustiu per totes les formes que ha adoptat l'espai sagrat per als antics israelites, a partir del testimoniatge de fonts diverses. L'obra es divideix en una introducció i set capítols. En els capítols 1 a 5 es presenten aquestes diverses formes i llocs de l'espai sagrat de l'Antic Israel. El capítol 6 està dedicat a les crítiques que hauria rebut el segon temple de Jerusalem, en el seu propi context; i el capítol 7 és una recapitulació